

Ιόνιο Πανεπιστήμιο – Τμήμα Πληροφορικής
Εισαγωγή στην Επιστήμη των Υπολογιστών
2022-23

Αλγόριθμοι και Δομές Δεδομένων (II)

(γράφοι και δένδρα)

<http://mixstef.github.io/courses/csintro/>

Μ.Στεφανιδάκης

Αφηρημένες Δομές Δεδομένων

- Εισαγωγή

- **Abstract Data Types (ADTs)**
 - Αφηρημένα μοντέλα δομών δεδομένων
 - Χωρίς τις λεπτομέρειες υλοποίησης
 - Προσδιορίζονται μόνο **από τις λειτουργίες που εφαρμόζονται σε αυτά**
- **Στη συνέχεια**
 - μια γλώσσα προγραμματισμού χρησιμοποιώντας συγκεκριμένες δομές
 - **όπως οι πίνακες ή οι διασυνδεδεμένες λίστες**
 - προσφέρει **υλοποιήσεις** των αφηρημένων δομών δεδομένων

Στοιίβα (Stack)

- Εισαγωγή
- Στοιίβες και Ουρές

- Μια βοηθητική αφηρημένη δομή δεδομένων
 - Ακολουθία δεδομένων
 - Με τη γνωστή λειτουργία **LIFO (Last-In-First-Out)**: θα πάρουμε πρώτο ό,τι βάλαμε στη στοίβα τελευταίο
- Λειτουργίες
 - Ώθηση (push)
 - εισαγωγή στοιχείου στην κορυφή
 - Απώθηση (pop)
 - εξαγωγή στοιχείου από την κορυφή
 - **push** και **pop** από την ίδια άκρη!

Υλοποίηση στοίβας

- Εισαγωγή
- Στοίβες και Ουρές

- Με τη χρήση πίνακα (array)
- Αποδοτικό σχήμα όταν
 - Η ώθηση και η απώθηση γίνεται στο τέλος του πίνακα
 - Η πολυπλοκότητα είναι $O(1)$ και στις δύο περιπτώσεις!

Ουρά (Queue)

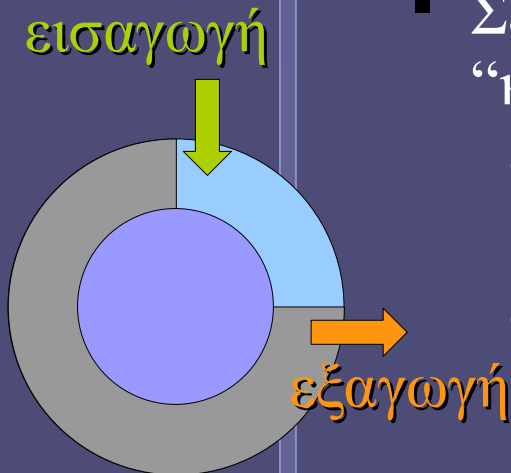
- Εισαγωγή
- Στοιίβες και Ουρές

- Μια άλλη βοηθητική αφηρημένη δομή δεδομένων
 - Πρόκειται επίσης για **ακολουθία** δεδομένων
 - Με λειτουργία **FIFO (First-In-First-Out)**: θα πάρουμε πρώτο ό,τι βάλαμε στην ουρά πρώτο
- **Λειτουργίες**
 - Εισαγωγή (enqueue)
 - εισαγωγή στοιχείου στη μία άκρη
 - Εξαγωγή (dequeue)
 - εξαγωγή στοιχείου από την άλλη άκρη
 - **enqueue** και **dequeue** από διαφορετικές άκρες!

Υλοποίηση ουράς

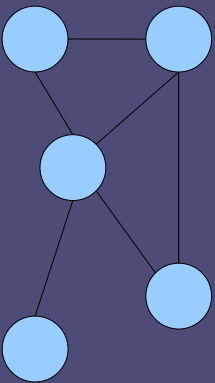
- Εισαγωγή
- Στοιβες και Ουρές

- Η “φυσική” υλοποίηση: με διπλά διασυνδεδεμένη λίστα
 - Ξέρουμε και τις δύο άκρες και μπορούμε να διασχίσουμε τη λίστα και προς τις δύο κατευθύνσεις
 - Εισαγωγή και εξαγωγή με $O(1)$
- Πρακτικά όμως
 - Σε πολλά συστήματα η ουρά υλοποιείται ως “κυκλικός” πίνακας
 - πεπερασμένο μέγεθος, η άκρη εξαγωγής “κυνηγά” την άκρη εισαγωγής
 - και οι δύο άκρες, στο τέλος του πίνακα επιστρέφουν στην αρχή!

Γράφοι (Graphs)

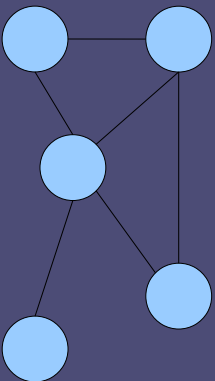
- Εισαγωγή
- Στοιίβες και Ουρές
- Γράφοι

- Ένα από τα βασικότερα “αλγοριθμικά εργαλεία”
 - Πάρα πολλά προβλήματα ανάγονται σε γράφους και στη συνέχεια επιλύονται με αλγορίθμους γράφων!
- Γράφος
 - Ένα σύνολο **κορυφών** (κόμβων - nodes) που διασυνδέονται μέσω **ακμών** (edges).
 - Οι ακμές μπορούν να έχουν κατεύθυνση ή όχι
 - Προσανατολισμένοι και μη γράφοι (directed & undirected graphs)
 - Οι ακμές μπορούν να έχουν βάρη ή όχι
 - Αναπαράσταση κόστους (ανάλογα με το επιλυόμενο πρόβλημα)

Γράφοι (Graphs)

- Εισαγωγή
- Στοιβες και Ουρές
- Γράφοι

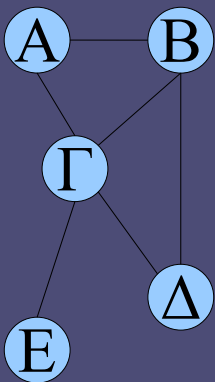

- **Έννοιες γράφων**

- Οι κορυφές που ενώνει μια ακμή ονομάζονται **γειτονικές** (adjacent)
- **Διαδρομή** (path) είναι μία ακολουθία κορυφών, η μία γειτονική με την επόμενη
 - Χωρίς να επισκεφτούμε ξανά κάποια από τις κορυφές αυτές
- Αν η διαδρομή τελειώνει στην αρχική κορυφή, πρόκειται για **κύκλο** (cycle)
 - Τυπικά, τουλάχιστον τρεις κορυφές
- Ένας γράφος είναι **συνδεδεμένος** αν μπορούμε από κάθε κορυφή να μεταβούμε σε κάθε άλλη

Υλοποίηση γράφων (1)

- Εισαγωγή
- Στοιβες και Ουρές
- Γράφοι

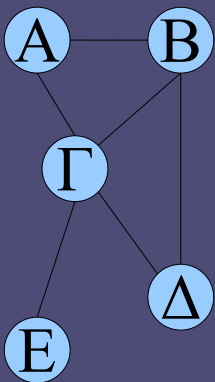

- **Λίστα γειτνίασης (adjacency list)**
 - Για κάθε κορυφή του γράφου
 - Διατηρούμε μια λίστα με όλες τις γειτονικές κορυφές
 - Ενδεχομένως και το βάρος της ακμής (αν υπάρχει)

A	→	B, Γ
B	→	A, Γ, Δ
Γ	→	A, B, Δ, Ε
Δ	→	B, Γ
Ε	→	Γ

Υλοποίηση γράφων (2)

- Εισαγωγή
- Στοιβες και Ουρές
- Γράφοι

- Πίνακας γειτνίασης (adjacency matrix)
 - $N \times N$ πίνακας, πληροφορία για κάθε ζεύγος κορυφών
 - Αν ο γράφος είναι μη προσανατολισμένος, ο πίνακας είναι συμμετρικός

	A	B	Γ	Δ	E
A	0	1	1	0	0
B	1	0	1	1	0
Γ	1	1	0	1	1
Δ	0	1	1	0	0
E	0	0	1	0	0

Διάσχιση Γράφου (Graph Traversal)

- Εισαγωγή
- Στοίβες και Ουρές
- Γράφοι

- Πολύ συχνά η επίλυση ενός προβλήματος απαιτεί την εύρεση μιας «σωστής» διαδρομής μεταξύ δύο κορυφών
 - «Σωστή»: με τα κριτήρια του εκάστοτε επιλυόμενου προβλήματος
 - Αναζητώντας τη διαδρομή αυτή πρέπει αλγοριθμικά να διασχίσουμε τον γράφο
 - Ξεκινώντας από μία κορυφή
 - Επισκεπτόμενοι διάφορες άλλες κορυφές (ενδεχομένως όλες)
- Αν ο γράφος έχει κύκλους
 - Πρέπει να εξασφαλιστεί ότι δεν θα επισκεφθούμε ξανά τον ίδιο κόμβο

Διάσχιση με προτεραιότητα βάθους

- Εισαγωγή
- Στοίβες και Ουρές
- Γράφοι

- **Depth-First Search (DFS)**

- Η ιδέα της αναδρομικής επίσκεψης των γειτόνων:

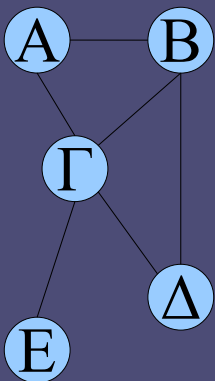
```
visit(node) {  
    for each neighbor of node {  
        if not_visited(neighbor)  
            visit(neighbor)  
    }  
}
```

- **Μπορεί να υλοποιηθεί επαναληπτικά με τη βοήθεια μιας στοίβας**

- Όταν επισκεφθούμε μια κορυφή, αν δεν την έχουμε ήδη επισκεφτεί, ωθούμε στη στοίβα όλους τους γείτονές της
 - Από τη στοίβα παίρνουμε τον στόχο της επόμενης μας επίσκεψης, έως ότου η στοίβα να αδειάσει

Παράδειγμα διάσχισης DFS

- Εισαγωγή
- Στοιβες και Ουρές
- Γράφοι

- Για τον γράφο του σχήματος
 - Και την εικονιζόμενη λίστα γειτνίασης
- Η σειρά επίσκεψης ξεκινώντας από τον A είναι **A Γ Ε Δ Β**

A	→	B, Γ
B	→	A, Γ, Δ
Γ	→	A, B, Δ, Ε
Δ	→	B, Γ
Ε	→	Γ

Διάσχιση με προτεραιότητα εύρους

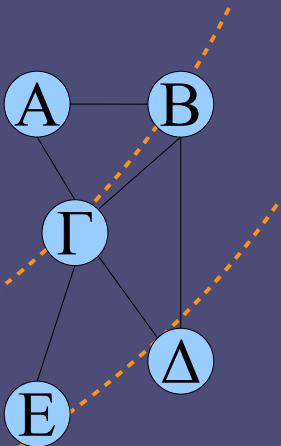
- Εισαγωγή
- Στοιίβες και Ουρές
- Γράφοι

- Τι θα συμβεί αν αντικαταστήσουμε τη στοίβα του προηγούμενου αλγορίθμου με μια ουρά;
 - Breadth-First Search (BFS)
- Πρακτικά:
 - Επισκεπτόμαστε πρώτα τις κορυφές που βρίσκονται κοντύτερα στην αρχή
 - σε ζώνες (επίπεδα) απόστασης από εκεί που ξεκινήσαμε
 - Η αναζήτηση BFS θα βρει λύσεις με **συντομότερες** διαδρομές (shortest paths)

Παράδειγμα διάσχισης BFS

- Εισαγωγή
- Στοιβες και Ουρές
- Γράφοι

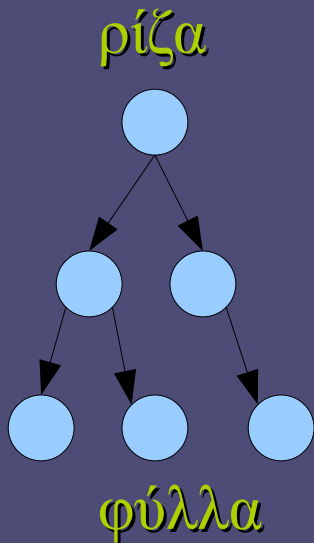
- Για τον γράφο του σχήματος
 - Και την εικονιζόμενη λίστα γειτνίασης
- Η σειρά επίσκεψης ξεκινώντας από τον A είναι **A B Γ Δ E**

A	→	B, Γ
B	→	A, Γ, Δ
Γ	→	A, B, Δ, E
Δ	→	B, Γ
E	→	Γ

Δένδρα (Trees)

- Εισαγωγή
- Στοιίβες και Ουρές
- Γράφοι
- Δένδρα

- **Υποκατηγορία γράφων**
 - Συνδεδεμένοι και χωρίς κύκλους γράφοι
 - Με πολλές αλγοριθμικές εφαρμογές, ιδίως στην αναζήτηση
- **Έννοιες δένδρων:**
 - Διασυνδεδεμένοι **κόμβοι** (nodes), με προγόνους και απογόνους
 - στην κορυφή η **ρίζα** (root) και στο τέλος τα **φύλλα** (leaves)
 - **siblings**: κόμβοι με τον ίδιο πατέρα
 - **Επίπεδο** κόμβου: η απόστασή του από τη ρίζα
 - **Ύψος** δένδρου: το μήκος (σε κόμβους) της μέγιστης διαδρομής ρίζα-φύλλο

Υλοποίηση δένδρων

- Εισαγωγή
- Στοιβες και Ουρές
- Γράφοι
- Δένδρα

- Δεν υπάρχει ένας και μοναδικός τρόπος
 - Ανάλογα με το είδος του δένδρου
 - Υπάρχουν πολλοί τύποι δένδρων
 - Ανάλογα με το πρόβλημα που καλούνται να λύσουν
- Σε γενικές γραμμές
 - Σύνολο διασυνδεδεμένων πινάκων (arrays)
 - αποθηκεύουν τα δεδομένα κάθε κόμβου, τις διασυνδέσεις με τα παιδιά του κόμβου, και όποιες άλλες πληροφορίες διαχείρισης του δένδρου

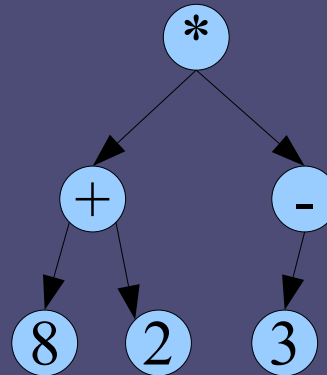
Διάσχιση δένδρων

- Εισαγωγή
- Στοιίβες και Ουρές
- Γράφοι
- Δένδρα

- Τα δένδρα είναι υποκατηγορία γράφων
 - Συνεπώς μπορούμε να εφαρμόσουμε οποιαδήποτε τεχνική διάσχισης (π.χ. DFS ή BFS)
 - Σε κάθε κόμβο μπορούμε να εφαρμόσουμε κάποια μορφή επεξεργασίας
- Επεξεργασία κατά τη διάσχιση DFS
 - Preorder: πριν προχωρήσουμε στα παιδιά του
 - Postorder: αφού επιστρέψουμε από την επεξεργασία των παιδιών
 - Ειδικά για δυαδικά δένδρα (όχι πάνω από δύο παιδιά): inorder επεξεργασία, αριστερό παιδί - κόμβος - δεξί παιδί

Παράδειγμα επεξεργασίας σε διάσχιση DFS

- Εισαγωγή
- Στοιβες και Ουρές
- Γράφοι
- Δένδρα

Preorder: * + 8 2 - 3

Postorder: 8 2 + 3 - *

Inorder: 8 + 2 * 3 -

- Ποια σειρά επεξεργασίας αποδίδει το αριθμητικό νόημα του δένδρου;

Η δυαδική αναζήτηση (ξανά)

- Εισαγωγή
- Στοιίβες και Ουρές
- Γράφοι
- Δένδρα
- Δυαδική αναζήτηση

- Έχουμε ήδη δει την ισχύ της δυαδικής αναζήτησης
 - Η ισχύς του $\log_2 n$ για γρήγορη εύρεση σε μεγάλο αριθμό δεδομένων
- Όμως
 - Χρειαζόμαστε ταξινομημένους πίνακες
 - Πόσο εύκολο αν τα δεδομένα αλλάζουν συνεχώς;
 - Και οι διασυνδεδεμένες λίστες δεν αποτελούν λύση
 - Απώλεια του $O(1)$ για την εύρεση (ή μη) ενός στοιχείου
 - Τι άλλο μπορούμε να κάνουμε;

Πρώτη λύση: αποφυγή αναζήτησης!

- Εισαγωγή
- Στοιβες και Ουρές
- Γράφοι
- Δένδρα
- Δυαδική αναζήτηση

- **Μέθοδος κατακερματισμού (hashing)**
 - Για εύρεση κλειδιού (membership test) ή αντιστοίχιση κλειδιού-τιμής (mapping) χωρίς αναζήτηση
- **Πώς γίνεται;**
 - Κάθε κλειδί μετατρέπεται σε έναν αριθμό μέσω συνάρτησης κατακερματισμού (hash function)
 - ο αριθμός αυτός (ή κάποια bits αυτού) χρησιμοποιούνται ως δείκτης i σε έναν πίνακα
 - Διαλέγουμε συναρτήσεις που κατανέμουν ομοιόμορφα τα κλειδιά στις θέσεις του πίνακα
 - Εναλλακτικές θέσεις σε περίπτωση σύγκρουσης (collision)
 - Πολυπλοκότητα (σχεδόν) $O(1)$!

Δεύτερη λύση: δένδρα δυαδικής αναζήτησης

- Εισαγωγή
- Στοίβες και Ουρές
- Γράφοι
- Δένδρα
- Δυαδική αναζήτηση

- **Δυαδικά δένδρα με τοποθέτηση των κλειδιών σε κάθε κόμβο**
 - Με τη **σημαντική** ιδιότητα: όλα τα κλειδιά στο αριστερό υποδένδρο είναι **μικρότερα** (ή ίσα) από το κλειδί του κόμβου
 - Και όλα τα κλειδιά στο δεξί υποδένδρο είναι **μεγαλύτερα** από το κλειδί του κόμβου
- **Αναζήτηση**
 - Σε κάθε βήμα, συγκρίνουμε την επιθυμητή τιμή με το κλειδί του τρέχοντος κόμβου και στη συνέχεια προχωράμε ανάλογα στο αριστερό ή στο δεξί υποδένδρο
 - από τη ρίζα προς τα φύλλα σε λογαριθμικό χρόνο

Δεύτερη λύση: δένδρα δυαδικής αναζήτησης

- Εισαγωγή
- Στοίβες και Ουρές
- Γράφοι
- Δένδρα
- Δυαδική αναζήτηση

- **Εισαγωγή νέου στοιχείου**
 - Αναζητούμε το σημείο όπου θα έπρεπε να είναι το νέο στοιχείο
 - Και το εισάγουμε στην κατάλληλη θέση
 - **Προσοχή:** η μορφή του δένδρου εξαρτάται από τη σειρά εισαγωγής των στοιχείων
- **Ισορροπία (balance) δένδρου**
 - Το απλό δυαδικό δένδρο μετά από εισαγωγή νέων στοιχείων μπορεί να πάψει να έχει ισορροπία (να είναι ομοιόμορφα επεκταμένο)
 - **Η απόδοση της αναζήτησης μειώνεται**
 - Υπάρχουν εξελιγμένες μορφές δένδρων που φροντίζουν για τη διατήρηση της ισορροπίας τους κατά την εισαγωγή ή διαγραφή στοιχείων